

Kunnianosoitus Urpo Harvalle

Jukka Tuomisto & Raija Oksanen (toim.) Urpo Harva/ filosofi, kasvattaja, keskustelija. Tampereen yliopisto, Tampere 1997.

Suomen filosofiassa eräs pitkä linja on ollut filosofinen antropologia. Linja näyttää alkaneen J. V. Snellmanin teoksesta "Persoonallisuuden idea" (1841), joka tuotti tekijälleen myös kansainvälistä tunnustusta. 1900-luvulle tultaessa Snellmanin filosofina tosin unohtui niin totaalisesti, että perinteen jatka- jatkamaan - J. E. Salomaata ehkä lukuun ottamatta - eivät enää tunteneet teosta. 1900-luvulla ovat linjan jatkajista tunnetuimmat Erik Ahlman teoksellaan "Ihmisen probleemi" ja Sven Krohn teoksellaan "Ihminen, luonto ja logos". Perinteeseen on kuulunut henkinen ihmiskäsitys.

Luettuani teoksen "Urpo Harva/ filosofi, kasvattaja, keskustelija" täytyy todeta, että Harva kuuluu Krohnin ja Ahlmanin rinnalle tähän pitkään perinteeseen. Mielestäni siihen on luettava myös Lauri Rauhala.

Harva filosofina

Kun opiskelin ja opetin Helsingin filosofian laitoksella 1950- ja 1960-luvuilla, Harvaa ei arvostettu. Yleensäkin filosofisen antropologian perinne syrjäytyi analyttisen filosofian tieltä. Analyttikoista vain von Wright pohdiskeli eräissä esseissään ihmisen probleemia.

Samaan aikaan Urpo Harva -

valtavirtauksesta piittaamatta - veti omaa filosofista linjaansa Tampereella, samoin kuin Krohn Turussa. Tosin merkittävä "Ihminen etsii itseään" (1957) ilmestyi jo hänen Helsingin kaudellaan.

On vahinko, että muuten monipuoliseen teokseen Harvasta ei sisälly kokonaisarviota hänestä filosofina. (Tunnen lievän pistoksen omassatunnossani, koska minuakin pyydettiin Harvasymposiumiin, mutta ajankohta ei sopinut.) Kokovartalokuva Harvasta filosofina odottaa vielä tutkijaansa. Ehkä lähimmäksi tätä tehtävää tulee Tero Aution artikkeli "Linjoja ja mutkia Urpo Harvan kasvatustilofilosofiasa". Se hahmottaa Harvan aatteellista taustaa antiikin humanismista ja kristinuskosta saksalaisen myöhäisvalistuksen kautta ranskalaiseen eksistentialismiin.

Kiinnostava on myös Aution huomautus, että Harvan ajattelijaanlaatu "ilmentää postmoderneja kvaliteetteja, nimenomaan ... muodossa, jossa postmoderni merkitsee elämäntapaa ja mielenlaatua, joka on tullut tietoiseksi siitä, että modernin lupaus tuottaa järjestystä, varmuutta ja turvaa tulee jäämään täytymättömäksi lupaukseksi".

Filosofian tuolle puolen ulottui se, mihin Harva uskoi - hänen omaperäinen, kirkkoon kriittisesti suhtautuva kristinuskonsa. Sitä käsittelevät Matti Luoma ja Tommi Lehtonen. Tosin Luoman mukaan Harva ei koskaan paljastunut selvästi ai-

van sisimpiä "tunteitaan ja asenteitaan", mutta käsitteli silti kristillisiä teemoja avoimesti ja suoraan, erotellen hyvät akanoista oman filosofisperäisen kriteerinsä avulla.

Harvan kasvatustilofilosofia

Kasvatustilofilosofia on kirjassa käsitelty niin perusteellisesti ja syvällisesti, että toivoisi kirjan - kuten kulunut sanonta kuuluu - "kuluvan aikuiskasvatustilofilosofian opiskelijoiden käsissä".

Aulis Alasen artikkelin otsikko - "Aikuiskasvatustilofilosofia, poleeminen individualisti, humanisti" - on osuva. Harva jatkaa toisaalta suomalaisen ja pohjoismaisen kansansivistyksen 'suurta linjaa', itsekasvatustilofilosofian herättämistä, toisaalta hän korostaa enemmän kuin edeltäjänsä yksilön itsemääräämisoikeutta, yksilöllisiä valintoja ja tavoitteita. Siten on luonteva myös siirtymä 'kansansivistyksestä' 'aikuiskasvatukseen'. Harvalle on ominaista tietoinen arvofilosofinen ote, "yksilön kaikkiin kehitysvaiheisiin ulottava arvopitoinen itsensä toteuttaminen, henkinen kasvu", kuten Alanen toteaa.

Harvan individualismille jää ongelmaksi ammattikasvatustilofilosofia, ylipäänsä yksilön sosiaalistuminen, jonka näen johdonmukaisena jatkona "itsensä löytämiselle": sen että yksilö käyttää löytäneet kykynsä yhteisön hyväksi. Olisi odottanut, että Harvan kristillinen eetos olisi johtanut tähän näkemykseen.

Mutta ehkä hän joutui olemaan siinä määrin 'taistelija aikaansa vastaan' - pinnallisia sosiaalisuuden vaatimuksia vastaan - että hän katsoi tärkeimmäksi yksilön itsepuolustuksen kaiken kollektivismin edessä. Kuitenkin hänen individualisminsa on eettistä ja torjuu egoismin ja anarkismin.

Harvan ongelma on myös se, että hän toisaalta kannattaa positivistista kasvatustiedettä, toisaalta moittii sitä siitä, että se jättää arvokysymykset pohtimatta.

Aikansa koulutuspolitiikan kriittikkona Harva täytti erinomaisesti vapaan intellektuellin tehtävän. Hän itse totesi, että intellektuellin tehtävänä oli toimia valtaeliitin kriittikkona ja vastaavana.

Humanistinen pedagogiikka

Harva toteaa selvästi, että kasvatuksen taustalla on aina jokin ihmiskäsitys, kasvatustajattelu perustuu filosofiseen antropologiaan. Euroopan kasvatustajattelu löytyy antiikista nykyaikaan melko yhtenäinen perusvirtaus, jota voidaan sanoa 'humanistiseksi pedagogiikaksi' ja johon Harvankin ajattelu jäsentyy. Siihen liittyvän ihmiskäsityksen mukaan ihminen on ruumiillinen ja henkiselullinen olento. "Ihminen on sielu, joka asuu ruumiissa", sanoo Platon jyrkästi. Ja kasvatuksen idea on saattaa tämä ihmisen kokonaisuus toteutumaan. (Tässä kokonaisuudessa kreikkalaiset eivät väheksyneet ihmisen ruumiillista kasvatusta, vaikka pääpaino oli ihmisen henkisten

kykyjen toteutumisessa.)

Kristinusko toi tähän näkemykseen tärkeän lisän, kun se - alkuperäisessä muodossaan - korosti jokaisen yksilön, ei ainoastaan vapaitten kansalaisten, itseisarvoa. Humanistinen kasvatustajattelu - näkemyksenä ihmisen monipuolisesta kehityksestä - elpyi renessanssin aikana, ja pedagogiikan klassikot Comeniusuksesta lähtien voidaan nähdä tämän perinteen edustajina.

Perinne on kuitenkin löydettävä aina uudelleen ja uudistettava. Kuten totesin, Harva tuo siihen oman individualistisen painotuksensa ja korostaa henkisiä arvoja ehkä enemmän kuin eräät kasvatuksen klassikot. Ja myöhemminä vuosinaan hän liittyy siihen 'vihreän filosofian', ympäristökasvatuksen. Kannattaa tässä yhteydessä mainita, että Harva teoksellaan "Ihminen etsii itseään" toi tietääkseni ensimmäisenä Heideggerin suomalaisen filosofiaan. Ensimmäinen suomalainen ympäristöfilosofi oli kuitenkin Erik Ahlman teoksellaan "Kulttuurin perustekijöitä" (1939).

Yhteiskunnallinen keskustelija

Suomalaisen filosofian parhaisiin perinteisiin kuuluu - Snellmanista lähtien - osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Harva oli välillä kiihkeäkin poleemikko ja menetti silloin filosofisen mielenrauhansa. Humanistisen ihmiskäsityksensä pohjalta hän kritikoiti terävästi esimerkiksi Pekka Kuusen "60-luvun sosiaalipolitiikkaa". (Antti-Veikko Perheentupa kirjoitti Katsaukseen osuvan arvi-

oinnin Harvan vuonna 1964 ilmestyneestä kirjasta "Ihminen hyvinvointivaltiossa" otsikolla "Onko kuusta harvennettava?") Harva torjui erityisesti Kuusen perustelun siinä, että sosiaalipolitiikalla 'passiiviväestöstä' saadaan talouskasvun tarvitsemia aktiivisia kuluttajia. Antti Eskola toteaa hyvässä artikkelissaan ("Hyvinvointivaltio ja sosiologi"), että Harvan mielestä sosiaalipolitiikan on oltava "ihmissydämistä purkautuvan veljeyden sosiaalinen ilmaus".

Matti Alestalo, joka kirjoittaa samasta aiheesta ("Harva, Kuusi, hyvinvointivaltio ja eliitti"), toteaa kummankin Harvan ja Kuusen ajatusten jääneen sivuraiteelle silloin, kun hyvinvointivaltiota koskevia keskeisiä päätöksiä tehtiin. Olen kuitenkin sitä mieltä, että Harva - kritikoitessaan 'huoltovaltiota', jossa "viranomaiset suunnittelevat ja päättävät kaiken huollettavien puolesta" - näki pitemmälle tulevaisuuteen, yksilön itsemääräämisoikeuden vähittäiseen nousuun.

Kaiken kaikkiaan kokoomateos antaa hyvin rikkaan ja monipuolisen kuvan Harvan ajattelusta, myös sen mutkista ja muutoksista. Suomessa kasvaa harvakseltaan Harvan kokoisia pohti-joita. Harva kasvoi ulos ahtaasti akateemisen filosofin roolista, ja kirja saattoi kiinnostaa myös filosofian opiskelijoita, jotka etsivät suuntaansa. Tampereen yliopisto voisi ehkä julistaa Harvan suojeluspyhäkseen ja aloittaa Urpo Harva -luennot, kuten Jyväskylän yliopisto on kunnioittanut Erik Ahlmanin muistoa.

Reijo Wilenius